كـــــردي

ئەو ماف وئەركانەی كە
فیتڕەتی مرۆڤەكان بانگەشەی بۆ دەكات
وشەریعەتی ئیسلامیش پەسەندیان دەكات

نووسینی:

زانای پایەبەرز: موحەمەد صالح العثیمین

-ڕەحمەتی خوای لێبێت-

جمعية
خدمة المحتوى الإسلامي
باللغات

Islamhouse.com

Rabwah
جمعية
الدعوة والإرشاد وتوعية
الجاليات بالربوة

بسم الله الرحمن الرحيم

ئەو ماف وئەرکانەی کە فیتڕەتی مرۆڤەکان بانگەشەی بۆ دەکات وشەریعەتی ئیسلامیش پەسەندیان دەکات

نووسینی:

زانای پایەبەرز: موحەمەد صالح العثیمین

-ڕەحمەتی خوای لێبێت-

شركاء التنفيذ:

دار الإسلام جمعية الربوة رواد الترجمة المحتوى الإسلامي

يتاح طباعة هذا الإصدار ونشره بأي وسيلة مع الالتزام بالإشارة إلى المصدر وعدم التغيير في النص.

Telephone: +966114454900

ceo@rabwah.sa

P.O.BOX: 29465

RIYADH: 11557

www.islamhouse.com

بەناوی خوای گەورە ومیهرەبان

پێشەكی

إن الحمد لله، نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونتوب إليه، پەنامان بە پەروەردگارە لە شەڕی نەفسمان وشەڕی تاوانەكانمان، ئەو كەسەی اللّٰه هیداتي بدات هیچ كەسێك نیە گومڕای بكات، وئەوەی اللّٰه گومڕای بكات ئەوا هیچ كەسێك نیە هیدایەتی بدات، وە شاهێدی دەدەم بەوەی هیچ پەرستراوێك نییە بە حەق شایستەی پەرستش بێت بێجگە لە اللّٰه، ئەو زاتەی كە بێ هاوەڵ و شەریكە، وە شاهێدی دەدەم كە محمد -صلى اللّٰه عليه وسلم- بەندە ونێردراوی پەروەردگارمانە، وصلى اللّٰه عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان وسلم تسليما.

پاشان لە تایبەتمەندیەكانی شەریعەتی اللّٰه -سبحانه وتعالى- ئەوەیە كە ڕەچاوی دادپەروەری كردووە، وهەروەها هەموو خاوەن مافێك مافی خۆی پێدراوە بەبێ زیادەڕەوی، و بەبێ كورتڕەوی، خوای گەورە فەرمانی كردووە بە دادپەروەری وچاكەكاری و بەخشندەیی بەرامبەر كەسوكار، وبەدادپەروەری پێغەمبەرانی نێردراون، وكتێبەكانی دابەزاندووە، وهەموو شتێكی دونیا وقیامەتی لەسەر دادپەروەری دامەزراندووە.

ودادپەروەری بریتیە لە پێدانی ماف بەهەموو خاوەن مافێك، ودانانی هەركەسێكە لە پلەوپایەی تایبەتی خۆی، وئەمە ناكرێت جێبەجێ بكرێت مەگەر پاش زانینی مافەكان بۆئەوەی بدرێت بەخاوەنەكانیان، لەبەر ئەمە پێمان باش بوو گرنگترینی ئەو مافانە ڕوون بكەینەوە ؛ بۆئەوەی بەندە ئەو مافانە جێبەجێ بكات هێندەی دەیزانێت ودەتوانێت، وئەم مافانەش بەشێوەیەكی گشتی بریتین لە:

١- مافەكانی خوای گەورە.

٢- مافەكانی پێغەمبەر -صلى اللّٰه عليه وسلم-.

٣- مافەكانی دایک وباوک.

٤- مافەكانی منداڵ.

٥- مافەكانی كەسە نزیكەكان -خزمەكان-.

٦- مافەكانی هاوسەرەكان (ژن ومێرد).

٧- مافەكانی فەرمانڕەوا وفەرمانپێكراوەكان (ژێردەستەكان).

٨- مافەكانی دراوسێ.

٩- مافەكانی مسوڵمانان بەشێوەیەكی گشتی.

١٠- مافەكانی نامسوڵمانەكان.

ئەمانە ئەو مافانەن كە دەمانەوێت هەندێک باسیان لەسەر بكەین وڕوونی بكەینەوە بە شێوەیەكی كورت وپوخت.

****

مافی یەکەم : مافی خوای گەورە -سبحانە وتعالی-

ئەم مافە گرنگترین وگەورەترین و واجبترین مافە؛ چونکە مافی خوای گەورەیە -سبحانە وتعالی- پەروەردگاری مەزن وپاشا وخاوەنداری وبەڕێوەبەری هەموو شتان، مافی پاشای هەقە کە هەمیشە زیندوو وڕاگری بوونەوەرەکان وئاسمانەکان وزەویە، هەموو شتێکی خوڵقاندووە وئەندازەیەکی بۆ دیاریکردووە بەئەوپەڕی حیکمەتەوە، مافی ئەو خودایەی کە تۆی لە نەبوونەوە هێناوەتە بوون لەکاتێکدا هیچ شتێک نەبوویت کە باس بکرێت، ئەو خودایەی کە بە نیعمەتەکانی تۆی پەروەردە کردووە لەکاتێکدا تۆ لەنێو سکی دایکتدا بوویت لەنێو سێ تاریکی کە هیچ بوونەوەرێک نەیدەتوانی خواردن وهۆکارەکانی گەشەکردن بەتۆ بگەیەنێت، شیرخواردنی بۆت ئاسانکرد لەڕێگەی مەمکەکانی دایکتەوە، و دوو ڕێگای پێت نیشانداوە، ودایک وباوکی بۆت تەرخانکرد بۆئەوەی چاودێریت بکەن، ونیعمەتی زۆری پێ بەخشیت وەک نیعمەتی ئەقڵ وبیستن وهتد، وئامادەی کردی بۆئەوەی ئەمە قبوڵ بکەیت وسوودی لێوەربگریت، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَاللّهُ أَخْرَجَكُم مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لاَ تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ الْسَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

واتە: ﴿خوا ئێوەی لە سکی دایکتان دەرهێناوە بێ ئەوەی هیچ شتێك بزانن، ئینجا هۆکاری بیستن و بینین و تێگەیشتنی بۆ دابین کردوون، بۆ ئەوەی سوپاسگوزاری بکەن﴾

ئەگەر بێبەشت بکات لە فەزڵ ونیعمەتەکانی هێندەی چاوتروکانێک ئەوا تیادەچیت، وئەگەر بێبەشت بکات لە ڕەحمەتی خۆی ئەوا ناژیت، ئەگەر ئەمە فەزڵ وڕەحمەتی خوای گەورە بێت لەسەر تۆ ئەوا مافی ئەو لەسەر تۆ گەورەترین مافە؛ چونکە مافی پێبەخیشنی ژیان وبەخشینی نیعمەتەکانی

بوونە لەسەر زەوی، لەبەرامبەردا ئەو هیچ ڕزق وخۆراکێکی لە تۆ ناوێت، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿...لاَ نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَّحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى﴾

واتە: ﴿...ئێمە بێگومان داوای ڕزق و ڕۆزی لە تۆ ناکەین، بەڵکو ئێمە ڕزق و ڕۆزی بە تۆ دەبەخشین، سەرەنجامی چاک هەر بۆ تەقوادارانە﴾[طه:١٣٢].

ئەو زاتە مەزنە تەنها یەک شتی لە تۆ دەوێت کە ئەویش بەرژەوەندی وسوودەکەی هەر بۆ تۆ دەگەڕێتەوە، دەیەوێت ئەو بپەرستیت بەتەنها بەبێ بڕیاردانی هاوبەش وشەریک لە پەرستنیدا، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

واتە: ﴿من جن و مرۆڤایەتیم دروست نەکردووە تەنها بۆ پەرستنی من نەبێت﴾[الذاريات:٥٦].

ئەو دەیەوێت بەندەی بیت بەهەموو ماناکانی بەندایەتی، هەروەکو چۆن ئەو پەروەردگارتە بەهەموو ماناکانی پەروەردگارێتی، بەندەیەکی ملکەچ وزەلیل بیت بۆی، وفەرمانەکانی جێبەجێ بکەیت، ودوور بکەویتەوە لە نەهی لێکراوەکانی، وئەوەی فەرموویەتی بەڕاستی دابنێیت؛ چونکە نیعمەتەکانی دەبینیت لەسەرت کە زۆر وبەردەوامن، ئایا شەرم نییە ئەم نیعمەتانە بگۆڕیتەوە بە کوفر وپێنەزانی ؟!

ئەگەر کەسێک لە خەڵکی فەزڵی بەسەرتەوە هەبێت ئەوا شەرم دەکەیت بەئاشکرا سەرپێچی بکەیت لەشتێک کە پێت دەڵێت، ئەی چی سەبارەت بە پەروەردگارت کە هەموو فەزڵ ونیعمەتێک هی ئەوە، وهەرچی شەڕ وخراپەیەک لە تۆ دوور بێت هەمووی بەڕەحمەتی ئەو زاتەیە -سبحانه وتعالى- ؟!

خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُون﴾

واتە: ﴿هەرچی نازو نیعمەتێكتان هەیە هەمووی بەهرەو بەخششی خوایە، پاشان كاتێك ناخۆشی و بەڵایەكتان بۆ پێشهات، ئەوە هاناو هاوارو پەنا هەر بۆ لای ئەو دەبەن و هەر لەو زاتە دەپاڕێنەوە﴾[النحل:٥٣].

ئەم مافە كە خوای گەورە واجبی كردووە بۆ نەفسی خۆی ؛ ئاسانە لەسەر هەركەسێک پەروەردگار بۆی ئاسان كردبێت، چونكە خوای گەورە وایكردووە هیچ نارەحەتی وبارگرانی وقورسییەكیان تێدا نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمينَ مِن قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاء عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلاَكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِير﴾

واتە: ﴿هەروەها بەردەوام بن لە خەبات و جیهاد و هەوڵ و كۆشش لە پێناوی خوادا بەو شێوەیەی كە شایستەیەتی، لەبەر خاتری ئەو بێت، ئەو زاتە بۆ ئەوە هەڵی بژاردوون و لە ئاین و بەرنامەكەیدا هیچ جۆرە شتێكی نارەواو قورس و گرانی لەسەر دانەناون (كە نەتوانن ئەنجامی بدەن، جا ئەم بەرنامەیە) ڕێ و شوێن و بەرنامەی ئیبراهیمی باواتانە كە پێشتر هەر خوای گەورە ناوی ناون موسڵمان و لەم قورئانەشدا بەموسڵمان ناوی بردوون، تا پێغەمبەر ببێتە شایەت بەسەرتانەوە (كە پەیامی خوای پێ ڕاگەیاندوون) و ئێوەش (بە گەیاندنی ئەو پەیامە) ببنە شایەت بەسەر خەڵكییەوە، كەواتە نوێژەكانتان بەچاكی ئەنجام بدەن و زەكاتیش (لە ماڵ و سامانتان) دەربكەن و پشت بەخوا ببەستن، چونكە

هەر ئەو زاتە یار وياوەرتانە، جا دڵنیابن کە خوا چەندە یارمەتیدەرێکی چاکە و چەندە پشت و پەنایەکی بەهێزو بە نرخە﴾[الحج:٧٨].

ئەمە بیروباوەڕێکی نمونەییە، وباوەڕهێنانە بە هەق، وکردەوەی چاکی بەرهەمدار، ئەمە عەقیدەی باوەڕهێنانە بە غەیب، وبنیات نراوە لەسەر خۆشەویستی و بەمەزندانان، وبەرهەمەکەی دڵسۆزی و خۆبەخشین وکۆڵنەدانە، پێنج نوێژ لە شەو ورۆژێکدا بەهۆیانەوە ؛ خوای گەورە لە گوناهەکان خۆش دەبێت، و پلەکان بەرز دەکاتەوە، ودڵ وحاڵەکان چاک دەکات، وبەندە ئەنجامیان دەدات هێندەی لەتوانایدایە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ...﴾

واتە: ﴿کەوابوو هەتا دەتوانن بەتەقوا و خواناس بن...﴾[التغابن: ١٦].

کاتێک عیمرانی کوڕی حوصەین نەخۆش بوو -ڕەزای خوای لێبێت- پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- پێی فەرموو:

«بە پێوە نوێژ بکە، ئەگەر ناتوانیت ئەوا بە دانیشتنەوە ئەنجامی بدە، خۆ ئەگەر هەر ناتوانیت ئەوا بە پاڵکەوتنەوە نوێژ بکە (لەسەر لا نوێژ بکە)».

زەکات: بەشێکی کەمە لە پارە وسامان دەبەخشرێت بۆ دابینکردنی پێویستی هەژار ونەدار وڕێبوار وقەرزدارەکان وهتد لەوانەی شایستەن زەکاتیان پێبدرێت، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿..فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرِ﴾

واتە: ﴿..کەواتە نوێژەکانتان بەچاکی ئەنجام بدەن و زەکاتیش (لە ماڵ و سامانتان) دەربکەن و پشت بەخوا ببەستن، چونکە هەر ئەو زاتە یارو ياوەرتانە، جا دڵنیابن کە خوا چەندە یارمەتیدەرێکی چاکە و چەندە پشت و پەنایەکی بەهێزو بە نرخە﴾[الحج:٧٨].

بەڕۆژووبوونی مانگێک لە ساڵدا، وئەوەی نەخۆش یان ڕێبوار بێت ئەوا دەتوانێت پاش ڕەمەزان بەڕۆژوو بێت، وئەوەی نەتوانێت ڕۆژوو بگرێت بەهۆی نەخۆشی بەردەوام ودرێژخایەن ئەوا بەرامبەر هەر ڕۆژێک خۆراکی یەک هەژار دابین دەكات ودەیبەخشێت.

حەجکردن بۆ ماڵی خوای گەورە -البيت الحرام- یەک جار لە تەمەندا ؛ لەسەر ئەوەی دەتوانێت، ئەمانە بنچینەکانی مافی خوای گەورەن -سبحانه وتعالى-، جگە لە ئەم بنچینانە ؛ واجب دەبن بەهۆی پێشهاتێک وەکو جیهاد لەپێناو الله، یان بەهۆی ئەو هۆکارانەی واجبی دەکەن وەکو سەرخستنی ستەملێکراو.

بڕوانە ئەی مسوڵمان ئەم مافانە کردەوەیەکی ئاسانن، وپاداشتیان گەلێک زۆرە، ئەگەر ئەنجامیان بدەیت ئەوا بەختەوەر دەبیت لە دونیا وقیامەتدا، ڕزگارت دەبێت لە دۆزەخ، ودەچیتە بەهەشتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿...فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَما الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُور﴾

واتە: ﴿...ئەوسا ئەوەی دوور خرایەوە لە ئاگری دۆزەخ و خرایە بەهەشتەوە، ئەوە بەڕاستی سەرفراز بووە، ژیانی دونیاش بێجگە لەوەی کە ڕابواردنێکی خەڵەتێنەرە شتێکی تر نیە﴾[آل عمران:١٨٥].

****

مافی دووەم : مافی پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم-

ئەم مافە گەورەترین مافی خوڵقێندراوەكانە، هیچ مافێک گەورەتر نیە لە مافی پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم-، خوای گەورە دەفەرمویت:

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾

واتە: ﴿ئێمە تۆمان ڕەوانەكردووە -ئەی پێغەمبەر (صلی اللّٰه علیه وسلم)- کە شایەت و مژدەدەر و بەئاگاهێنەر بیت بۆ گرۆی ئادەمیزاد﴾[الفتح:٨].

بۆیە واجبە خۆشویستنی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بخرێتە پێش خۆشویستنی هەموو خەڵكی تەنانەت نەفس ومنداڵ ودایک وباوكیش، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرمویت:

«هیچ كەسێک لە ئێوە ئیمانی تەواو وكامڵ نابێت؛ هەتا ئەو كاتەی من خۆشەویستتر دەبم لە لای لە منداڵەكەی وباوكی وهەموو خەڵكی».

ولە مافەكانی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-: ڕێزگرتنی، وبەگەورەدانانی بەو شێوەیەی شایستەیە بەبێ زیادەڕەوی و بەبێ كورتڕەوی، وڕێزلێگرتنی لەژیانیدا ؛ ڕێزگرتنی سونەتەكەی وكەسایەتی بەخشندەیەتی، وڕێزگرتنی لەپاش مردنی ؛ ڕێزگرتنی سونەتەكەی وشەریعەتە دامەزراوەكەیەتی، هەركەسێک ڕێزگرتن و بەگەورەدانانی هاوەڵانی ببینێت بۆ پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەزانێت چۆن ئەو چاكەكار و بەشكۆیانە ئەوەی لەسەریان بووە جێبەجێیان كردووە دەرهەق بە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم-.

عروەی كوڕی مەسعود كاتێک قوڕەیش ناردنیان بۆئەوەی گفتوگۆ لەگەڵ پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بكات لە باسی پەیماننامەی حودەیبیە ؛ پێیانی ووت:

«چوومەتە لای پاشاكان -كیسرا وقەیسەر ونەجاشی- هیچ یەكێكم نەبینیوە هاوەڵانی بەگەورەی دابنێن هەروەكو چۆن هاوەڵانی موحەمەد ؛ موحەمەد بەگەورەدادەنێن، ئەگەر فەرمانێكیان پێبكات ؛ دەستبەجێ جێبەجێی دەكەن، وئەگەر دەسنوێژ بگرێت خەریكە شەڕ بكەن لەسەر پاشماوەی ئاوی دەستنوێژی، وكاتێك قسەی بكردایە ئەوان دەنگیان نزم دەكردەوە، وڕاستەوخۆ سەیری نێوچاوانی ناكەن وەكو بەگەورەدانانێك بۆی».

بەم شێوەیە بەگەورەیان دادەنا -ڕەزای خوایان لێبێت- هەرچەندە خوای گەورە لەسەر ڕەوشتە جوان وبەخشندەكان خوڵقاندوویەتی، وكەسایەتیەكی ئاسان ونەرمونیانی هەبووە، ئەگەر دڵڕەق و وشک بووایە بەرامبەریان ئەوا لێی دوور دەكەوتنەوە.

ولە مافەكانی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- : بەڕاستدانانیەتی لەو شتانەی فەرموویەتی لە باسەكانی پێشوو و داهاتوو، وجێبەجێكردنی فەرمانەكانی، ودووركەوتنەوە لە نەهی لێكراوەكانی، وباوەڕ بەوەی ڕێبازی ئەو باشترین ڕێبازە، وشەریعەتەكەی باشترین شەریعەتە، ونابێت هیچ شەریعەت وڕێكخستەیەک لە لایەن هەر كەسێكەوە بێت بخرێتە پێش شەریعەتەكەی ئەو. خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾

واتە: ﴿نەخێر (وانیە كە خۆیان بە باوەڕدار نیشیان دەدەن) سوێند بەپەروەردگارت بڕوادار نین هەتاوەكو تۆ نەكەنە دادوەر لە هەر ئاژاوە و دووبەرەكیەكی نێوانیان دا ولە پاشان هەست نەكەن لە دەروونیاندا بەهیچ بێزارییەک دەربارەی ئەو بڕیارەی داوتە و ملكەچ ببن بەملكەچیەكی تەواو﴾[سورة النساء: ٦٥].

ودەفەرموێت:

﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

واتە: ﴿(ئەی پێغەمبەر ﷺ) بڵێ: ئەگەر ئێوە خواتان خۆش دەوێت كەواتە دوای من بكەون تا خواش ئێوەی خۆش بوێت و لە گوناهەكانتان خۆش ببێت وە خوا لێخۆشبووی میهرەبانە﴾[آل عمران:٣١].

وله مافەكانی پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- : بەرگری كردن لە شەریعەت ورێبازەكەی هێندەی مرۆڤ لە هێز وتوانایدایە، وهێندەی حاڵەتەكە پێویست دەكات لە بەكارهێنانی چەک وكەرەستەی تر. ئەگەر دوژمن بە بەڵگە وگومانەوە هێرش بكات؛ ئەوا بەرگری كردن لێی بەزانست و ڕەتدانەوەی بەڵگە وگومانەكانیان دەبێت وڕوون دەكرێتەوە كە هیچ وپوچەڵن، وئەگەر بە چەک هێرش بكەن ئەوا بەرگری كردن لە شەریعەتەكەی بەهەمان شێوە دەبێت.

وناكرێت هیچ ئیماندارێک شتێكی ناڕەوا ببیستێت سەبارەت بە شەریعەتی پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- یان كەسایەتی بەخشندەی، وبێدەنگ بێت لەسەر ئەمە لەگەڵ بوونی توانای بەرگری كردن.

****

مافی سێیەم: مافی دایک وباوک

هیچ کەسێک نکۆڵی ناکات لە فەزڵ وچاکەی دایک وباوک بەسەر منداڵەکانەوە، دایک وباوک هۆکاری بوونی منداڵەکانن، ومافی زۆر ومەزنیان هەیە بەسەریانەوە، ئەوان بەخێویان کردووە لەو کاتەی منداڵ وبچووک بووە، وماندووبوون لەپێناو ئیسراحەتی ئەو، وشەونخونیان کردووە بۆئەوەی بخەوێت، ودایک لە سکی هەڵیگرتووە، و لەسەر خۆراک وتەندروستی ئەو ژیاوە بۆماوەی نۆ مانگ، هەروەکو خوای گەورە ئاماژەی بۆ کردووە وفەرموویەتی:

﴿...حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ...﴾

واتە: ﴿...دایکی بە ئێش و ئازارو لاوازی و بێتاقەتیەکی زۆرەوە، (نۆ مانگ) هەڵی گرتووە...﴾ [لقمان:١٤].

پاشان چاودێریکردنی وشیرپێدانی بەردەوام بۆ ماوەی دووساڵ لەگەڵ ماندووبوون وبارگرانی وناڕەحەتی، وباوکیش بەهەمان شێوە هەوڵدەدات بۆ دابیکردنی خەرجی وبژێوی ژیانت لەو کاتەی منداڵیت هەتاوەکو باڵغ دەبیت ودەتوانیت خۆت کار بکەیت، وپەروەردە وئاراستەت دەکات لەکاتێکدا تۆ سوود وزیانت نازانیت، بۆیە خوای گەورە فەرمانی بە منداڵەکان کردووە کە بەرامبەر دایک وباوکیان چاکەکار بن وسوپاسیان بکەن، بۆیە خوای گەورە فەرموویەتی:

﴿وَوَصَّيْنَا الإنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ﴾

واتە: ﴿ئێمە فەرمانمانداوە بە ئادەمیزاد بە چاک ڕەفتاری لەگەڵ دایک و باوکیدا، دایکی بە ئێش و ئازارو لاوازی و بێتاقەتیەکی زۆرەوە، (نۆ مانگ) هەڵی گرتووە، لێگرتنەوەی شیریش لە دوای دوو ساڵ، فەرمانمان پێدا کە ئەی ئینسان

سوپاسگوزاری منیش و دایک و باوکیشت بە، دڵنیابن کە گەڕانەوەتان هەر بۆ لای منە﴾[لقمان:١٤].

وپەروەردگار دەفەرموێت:

﴿وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا﴾

واتە: ﴿پەروەردگاری تۆ بڕیاریداوە کە جگە لەو کەسی تر نەپەرستن، هەروەها بڕیاریداوە چاكەكاریش بن لەگەڵ دایك و باوكتاندا، هەر كاتێك یەكێكیان یان هەردووكیان بە پیری کەوتنە لای تۆ (تەنانەت) ئۆفیان لە دەست مەكەو (هەرگیز) پیایاندا هەڵمەشاخێ و هاواریان بەسەردا مەكە، بەردەوامیش قسەو گفتو گۆت لەگەڵیاندا با چاك و جوان و بەجێ بێت﴾[الإسراء:٢٣].

مافی دایک وباوک لەسەر تۆ: چاکە کار بیت لەگەڵیاندا، ئەمیش بە قسە وکردەوە ومالّ ولاشە دێتە جێ، وفەرمانەکانیان جێبەجێ بکەیت ئەگەر سەرپێچی فەرمانی اللە نەبێت، ولە شتێکدا زیانی بۆت نەبێت، بە لەسەرخۆیی قسەیان لەگەڵدا دەکەیت وڕووت بەرامبەریان خۆش دەبێت، وبەخێویان دەکەیت بەو شێوەی شیاوە بۆیان، ونابێت بێزاری دەربڕیت کاتێک بەتەمەن ونەخۆش ولاواز دەبن، ونابێت ئەمە بەلاتەوە نارەحەت بێت؛چونکە تۆش وەکو ئەوانت لێدێت، وەکو ئەوان دەبیتە باوک، و بەتەمەن دەبیت لەلای منداڵەکانت -ئەگەر هەتا ئەو تەمەنە بمێنیت- وەکو ئەوان، وپێویستیت بە چاکەکاری منداڵەکانتە بەرامبەرت هەروەکو چۆن ئەوان پێویستیان بە چاکەکاری تۆ بوو، ئەگەر بەرامبەریان چاک بووی ئەوا چاوەڕوانی پاداشتی زۆر وگەورە بکە، وپاداشت هاوشێوەی کردەوەیە، زۆرجار هەرکەسێک بەرامبەر دایک وباوکی چاک بێت ؛ ئەوا منداڵەکانیشی بەرامبەری چاک دەبن، وزۆرجار هەرکەسێک بەرامبەر دایک وباوکی خراپ

بێت ؛ ئەوا منداڵەكانیشی بەرامبەری خراپ دەبن، هەرچی بچنیت ئەوە دەدووریتەوە.

خوای گەورە پلەیەكی بەرز وگەورەی داناوە بۆ مافی دایک وباوک بەشێوەیەک مافی ئەوان لەدوای مافی خوای گەورە ومافی پێغەمبەرەكەی دێت -صلی الله علیه وسلم-، بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا...﴾

واتە: ﴿(ئەی خەڵكینە) تەنها خوا بپەرستن و هیچ جۆرە شەریک و هاوەڵێكی بۆ بڕیار مەدەن و چاكەكار بن لەگەڵ دایک و باوكتان...﴾ [النساء: ٣٦].

وپەروەردگار فەرموویەتی:

﴿...أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ﴾

واتە: ﴿...سوپاسگوزاری منیش و دایک و باوكیشت بە، دڵنیابن كە گەڕانەوەتان هەر بۆ لای منە﴾[لقمان:١٤].

پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- چاكەكاری بەرامبەر دایک وباوكی خستووەتە پێش جیهاد كردن لەپێناو خوای گەورە، هەروەكو لە فەرموودەی عبداللەی كوڕی مەسعودەوە -ڕەزای خوای لێبێت- هاتووە، دەڵێت:

پرسیارم لە پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- كرد: چی كردەوەیەک خۆشەویسترینە لای خوای گەورە؟ فەرمووی: «نوێژ كردن لە كاتی خۆی»، ووتم: پاش ئەوە چی؟ فەرمووی: «چاكەكاری بەرامبەر دایک وباوک» ووتم: پاش ئەوە چی؟ فەرمووی: «جیهاد وتێكۆشان لە پێناو خوای گەورە» [رواه البخاري ومسلم].

ئەمیش بەڵگەیە لەسەر گرنگی مافی دایک وباوک کە زۆرێک لە خەڵکی پشتگوێیان خشتووە، وتووشی خراپەکاری وپچڕانی پەیوەندی بوون بەرامبەر دایک وباوکیان، وپێت سەیرە کەسی وا هەیە کە پێی وایە دایک وباوکی هیچ مافێکیان بەسەریەوە نیە، ولەوەیە بەکەم سەیریان بکات وخۆی بەگەورەتر بزانێت بەسەریانەوە، وهاوشێوەی ئەم کەسە پاداشتی کردەوەکەی وەردەگرێت زوو یان درەنگ بێت.

****

مافی چوارەم: مافی منداڵەکان

کاتێک دەڵێین منداڵ مەبەستمان کوڕ وکچەکانە، ومافەکانی منداڵ زۆرن، ولە گرنگترینیان: پەروەردەکردن؛ ئەمیش بریتیە لە پەروەردەکردنیان لەسەر دینداری ورەوشتی جوان لە نەفسیاندا هەتاوەکو خۆیان تەواو گرنگی پێدەدەن، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ...﴾

واتە: ﴿ئەی ئەو کەسانەی کە باوەڕتان هێناوە خۆتان و ماڵ ومنداڵەکانتان بپارێزن لە ئاگرێك کە سووتەمەنیەکەی خەڵکی و بەردە...﴾ [التحريم:٦].

وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«هەمووتان بەرپرسیار وسەرپەرشتیارن، وهەریەکێکتان بەرپرسیارە بەرامبەر ژێردەستەکەی: دەسەڵاتدار بەرپرسیارە، وپیاو بەرپرسیارە لەسەر خێزانەکەی..».

منداڵەکان سپاردەن لە گەردنی دایک وباوک، بەرپرسیارن لەسەریان لەڕۆژی قیامەت، وبەرپرسیارن لە پەروەردەکردنیان لەسەر پەروەردەی ئاینی ورەوشتی جوان وئەمە دەبێتە هۆی جێبەجێکردنی ئەرکی دایک وباوک

بەرامبەر نەوەکانیان وڕزگاریان دەبێت لە لێپرسینەوەی سەخت، ومنداڵەکان چاک دەبن، ودەبنە هۆی ئارامی وبەختەوەری بۆ دایک وباوک لە دونیا وقیامەتدا، وپەروەردگار دەفەرموێت:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُم مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ﴾

واتە: ﴿جا ئەوانەی باوەڕیان هێناوە و نەوەکانیشیان بەئیمان و باوەڕەوە شوێنیان کەوتوون، ئەوانەلەبەهەشتدا پێک شاد دەکەینەوە (تا کامەرانی و خۆشییان زیاتر بێت)، وەنەبێت ئەوانەی کەپلەی بەرزیان دەستکەوتووە دایان بەزێنین بۆ پلەی نزمتر، چونکەئێمە پاداشتی کردەوەی کەس کەم ناکەینەوە (ئەگەر زیادی نەکەین) لەهەمان کاتدا هەرکەسەبارمتەی کردەوەی خۆیەتی﴾[الطور:٢١].

کاتێک پەروەردگار دەفەرموێت:

﴿وَمَا أَلَتْنَاهُم: چونکە ئێمە پاداشتی کردەوەی کەس کەم ناکەینەوە﴾ ؛ مەبەست ئەوەیە کاتێک منداڵەکانیان پلەیان بەرز دەکرێتەوە لە بەرامبەر کەمکردنی پاداشتی دایک وباوکیان نیە، وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«گەر ئادەمیزاد مرد لە کردەوەکەی دادەبڕێت، مەگەر لەسێ شت نەبێت: خێرێکی بەردەوام، یان زانستێک بڵاو بکاتەوە سوودی لێوەربگیرێ لەپاش خۆی، یان منداڵێکی چاك -لە دوای خۆی- دوعای خێری بۆ بکات».

پەروەردەکردنی منداڵ لەسەر پەروەردەیەکی چاک ؛ بەرهەمەکەی ئەوەیە منداڵەکە بەسوود دەبێت بۆ دایک وباوکی تەنانەت لەپاش مردنیان.

زۆرێک لە دایک وباوکەکان گرنگی بەم مافە گەورەیە نادەن، بۆیە منداڵەکانیان پشتگوێ خستووە و لەبیریان کردوون، هەروەکو ئەوە وابێت هیچ بەرپرسیار نین لەسەریان، ناپرسن بۆ کوێ دەچن؟! وکەی دێنەوە بۆ ماڵ؟! وناپرسین کێ هاورێ وهاوەڵیانە؟! وئاراستەیان ناکەن بۆ خێر وچاکە، ونەهیان لێناکەن لە شەڕ وخراپە.

سەیرە ئەوان بەپەرۆشن لەسەر پارە وسامانەکانیان بە پاراستنی وگەشەکردنی، وشەونخونی دەکەن بۆئەوەی بەرهەمدار بێت، ئەگەرچیش زۆرجار ئەوان گەشە بە سامانەکانیان دەدەن بۆ بەرژەوەندی خەڵکی تر، بەڵام هیچ گرنگی نادەن بە منداڵەکانیان، لەکاتێکدا پاراستنی ئەوان باشتر وچاکترە لە دونیا وقیامەتدا، هەروەکو چۆن واجبە لەسەر باوک خواردن وخواردنەوە وپۆشاک دابین بکات بۆ منداڵەکانی، بەهەمان شێوە واجبە لەسەری ببێتە هۆکار بۆ زیندووکردنەوەی دڵی منداڵەکانی بە زانست وئیمان، ودەبێت لاشەیان داپۆشێت بە پۆشاکی تەقوا چونکە ئەمە خێرترینە.

وله مافەکانی منداڵ : خەرجیان لەسەر بکات بە چاکە و بەبێ زیادەڕەوی وبە بێ کورتڕەوی، چونکە ئەمە واجبی منداڵەکانە لەسەری، وسوپاسگوزاریە بۆ نیعمەتەکانی خوای گەورە لەوەی پێی بەخشیووە لە ماڵ وسامان، چۆن ڕێگری خەرجیان لێدەکات لەژیانیدا، وڕەزیل دەبێت دەرهەقیان؛ چونکە لەهەموو حاڵەتێکدا بۆ ئەوان کۆی دەکاتەوە، بۆیە بەزۆر دەیبەن لەپاش مردنی ؟! وئەگەر ڕەزیلی بکات لەسەریان لەوەی کە واجبە ئەوا منداڵەکان بۆیان هەیە لە سامانەکەی ببەن بە پێی پێویستی بەشێوازێک زەرەری پێنەگەیەنن، هەروەکو چۆن پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەتوای بۆ هیندی کچی عوتبە دا -ڕەزای خوای لێبێت-.

وله مافەکانی منداڵ: هیچ یەکێکیان نەخاتە پێش ئەوانی تر لە بەخشین ودیاریەکان، نابێت ببەخشێت بەهەندێک لە منداڵەکانی وئەوانی

تر بێبەش بكات، ئەمە ستەمە، وخوای گەورە ستەمكارانی خۆشناوێت، ئەمە دەبێتە هۆی نارەحەتبوونی بێبەشكراوان، وهەڵگیرسانی دوژمنایەتی دژ بە ئەوانەی پێیان بەخشراوە، ولەوەیە ببێتە هۆی دوژمنایەتی لەنێوان بێبەشكراوان ودایك وباوكدا، وهەندێك لە خەڵكی یەكێك لە منداڵەكانی دەخاتە پێش ئەوانی تر چونكە چاكەكار وبەسۆزە بەرامبەر دایك وباوكی، بۆیە ئەو تایبەت دەكەن بە بەخشین ودیاریەكان؛ چونكە چاكەكارە، بەڵام ئەمە بیانوو نیە بۆ تایبەتكردنی ئەو، چونكە ئەوەیان چاكەكارە نابێت بەتایبەت دیاری پێبدرێت بەهۆی ئەوەی چاكەكارە؛ چونكە پاداشتی چاكەكاربوون لەلای خوای گەورەیە، وتایبەتكردنی دەبێتە هۆی ئەوەی تووشی عوجب وسەرسامبوون بێت بە نەفسی، وپێی وابێت فەزڵی هەیە بەسەر دایك وباوكی، وئەوانی تر دوور دەكەونەوە وبەردەوام دەبن لەسەر خراپبوونیان، پاشان ئێمە نازانین لەوەیە حاڵ بگۆڕێت، چاكەكار ببێتە خراپەكار و بەپێچەوانەوە، دڵەكان بەدەستی خوای گەورەن ؛ هەرچۆنێك بیەوێت ئاراستەیان دەكات.

لە هەردوو سەحیحدا [بخاري ومسلم]دا هاتووە، لە نوعمانی كوڕی بەشیرەوە -ڕەزای خوایان لێبێت- دەڵێت:

باوكی غولامێكی -خزمەتكاری- پێی بەخشی، وباوكی ئەمەی بۆ پێغەمبەری خودا باسكرد -صلى الله عليه وسلم-، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەرمووی: «ئایا ئەمەت بەخشیووە بە هەموو منداڵەكانت؟»، باوكی ووتی : نەخێر، ئەویش فەرمووی: «كەواتە وەریبگرەوە -بەخشینەكە-»، ولە گێڕانەوەیەكدا: «تەقوای خوا بكەن -لە خوا بترسن-، ودادپەروەر بن لە نێوان منداڵەكانتان»، ولە گێڕانەوەیەكی تردا: «یەكێكی تر بكە بە شاهێد لەسەر ئەمە، چونكە من شاهێدی نادەم لەسەر ستەمكردن».

پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- پێشخستنی هەندێک لە منداڵەکانی بەسەر ئەوانی تردا ؛ بە زوڵم وستەم وەسفی کردووە، وستەم کردنیش حەرامە.

بەڵام ئەگەر هەندێک شت ببەخشێت بەئەوەیان کە پێویستیەتی، ودووەم پێویستی نیە، وەکو ئەوەی یەکێک لەمنداڵەکان پێویستی بە پێداویستی خوێندن یان چارەسەر یان هاوسەرگیری بێت، ئەوا ئاساییە ئەو تایبەت بکات بەدابینکردنی ئەو شتەی پێویستیەتی؛ چونکە ئەم تایبەت کردنە بەهۆی پێویستیەوەیە، بۆیە وەکو مەسرەف بۆ کردنی وایە.

هەرکاتێک باوک ئەوەی لەسەریەتی لە واجب جێبەجێی کرد دەرهەق بە منداڵەکانی لە پەروەردە وخەرجکردن، ئەوا زۆرجار منداڵەکانیش بەهەمان شێوە چاکەکار دەبن بەرامبەری، ومافەکانی جێبەجێ دەکەن، وهەرکاتێک باوک کەمتەرخەم بێت لەوەی واجبە لەسەری ئەوا شایستەی سزادانە، ئەمیش بەوەی منداڵەکانی مافەکانی پشتگوێ بخەن، وسزا دەدرێت هاوشێوەی کەمتەرخەمبوونەکەی، چی بچنیت ئەوە دەدووریتەوە.

****

مافی پێنجەم : مافی خزمەكان

ئەو نزیكەی پەیوەندی خزمایەتی لەگەڵ تۆدا هەیە وەكو -برا ومام وخاڵ ومناڵەكانیان، وهەركەسێك كە پەیوەندی نزیك وخزمایەتی هەیە لەگەڵت- مافی خزمایەتی هەیە بەپێی نزیكبوونی لێتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ...﴾

واتە: ﴿مافی خزم و دۆستان بەجێ بهێنە و پەیوەندیەكان (لە چوار چێوەی شەرعدا چاودێری بكە)...﴾[الإسراء:٢٦].

ودەفەرموێت:

﴿وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى...﴾

واتە: ﴿(ئەی خەڵكینە) تەنها خوا بپەرستن و هیچ جۆرە شەریك و هاوەڵێكی بۆ بڕیار مەدەن و چاكەكار بن لەگەڵ دایك و باوكتان و خزماندا...﴾[النساء:٣٦].

واجبە لەسەر هەموو خزمێك پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنێت بە چاكە ئەمیش بەڕێزلێگرتنی، وسوود پێگەیاندنی لاشەیی ودارایی، بەپێی ئەوەی داواكراوە لە نزیكبوونی وپێویستی، ئەمە داواكراوە لەڕوانگەی شەریعەت وئەقڵ وفیترەتەوە.

بەڵگەی زۆر هاتووە لەسەر ئامۆژگاری وهاندان بۆ گەیاندنی پەیوەندی خزمایەتی ئەمیش كەسی نزیك دەگرێتەوە، لە هەردوو سەحیحدا هاتووە لە ئەبی هورەیرەوە -ڕەزای خوای لێبێت- كە پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت:

«خودا بوونەوەرەكانی دروستكرد، كاتێك خوڵقاندنیان تەواو بوو، ڕەحم (پەیوەندی خزمایەتی) هەستا، ووتی: ئەمە پەناگەی كەسێكە كە پەنا دەگرێت لە

پچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی، خودا فەرمووی: «ئایا ڕازی دەبیت ئەگەر پەیوەندیم هەبێت لەگەڵ ئەو کەسەی پەیوەندی تۆ دەگەیەنێت، وپەیوەندی بپچڕێنم لەگەڵ ئەو کەسەی پەیوەندی تۆ دەپچڕێنێت»، ووتی: بەڵێ، ئەی پەروەردگار، خودا فەرمووی: «دەی بڕیار بێت ئەوە بۆ تۆ بێت». پێغەمبەر - صلی الله علیه وسلم- فەرمووی: بیخوێننەوە ئەگەر ویستتان: {فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُم} واتە: {جا ئایا ئێوە بەتەمان (ئەی ناپاكان) ئەگەر پشت هەڵبكەن (لە ئیسلام وجیهاد) ولە زەویدا ئاژاوە وخراپە بەرپا بكەن وهەرچی پەیوەندی خزمایەتیە بیپچڕێنن}».

وپێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت:

«هەركەسێک باوەڕی بە خوا ورۆژی قیامەت هەیە با پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنێت».

زۆرێک لە خەڵكی ئەم مافەیان پشتگوێ خستووە، وكەمتەرخەمن تێیدا، كەسی وا هەیە هیچ پەیوەندی نیە لەگەڵ خزمەكانی، نە بە ماڵ و نە بە ڕەوشتی جوان ونە بە ڕێزگرتن، ڕۆژ ومانگ دەڕوات ونەیانی بینیووە، وسەردانیانی نەكردووە، وخۆشەویستیان زیادی نەكردووە بەدیاری بەخشین، هیچ نارەحەتی وپێویستیەكی لەسەریان لانەداوە، بەڵكو لەوەیە بەرامبەریان خراپ بووبێت بە قسە یان كردەوە، یان هەردوویان، پەیوەندی بە كەسی دوورەوە هەیە بەڵام پەیوەندی پچڕاندووە لەگەڵ خزمەكانی.

خەڵكی وا هەیە ئەگەر خزمەكانی پەیوەندی پێوە بكەن وسەردانی بكەن ؛ ئەویش بەو شێوەیە دەبێت، بەڵام كە ئەوان پەیوەندیان پچڕان ئەمیش دەیپچڕێنێت، ئەمە لەڕاستیدا پەیوەندی خزمایەتی نەگەیاندووە، بەڵكو هاوشێوەی بەرامبەر چاكەی كردەوە، ئەمیش بەرامبەر خزم وكەسی

تریش ڕوودەدات، چونکە چاکەدانەوەی بەرامبەر تایبەت نیە بە خزم وکەسی نزیک، وئەو کەسەی پەیوەندی خزمایەتی دەگەیەنێت لەهەقیقەتدا ئەوەیە کە لەپێناو خوای گەورە بیگەیەنێت، وگوێ نەدات بەوەی ئایا ئەوان پەیوەندی دەگەیەنن یان نا، هەروەکو لە [صحيح البخاري]دا هاتووە لە عبداللەی کوڕی عەمرو -ڕەزای خوایان لێبێت- کە پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت:

«ئەوە خزم ودۆستی ڕاستەقینە نیە کە چاکە بە چاکە دەداتەوە، بەڵام خزم ودۆستی ڕاستەقینە ئەو کەسەیە کە ئەگەر بەرامبەرەکەی پەیوەندی خزمایەتی پچڕاند ئەو هەر پەیوەندیەکە دەگەیەنێت».

پیاوێک پرسیاری لە سەروەرمان کرد ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا، من کەسانێکی نزیک وخزمم هەیە، من پەیوەندی خزمایەتی دەگەیەنم بەڵام ئەوان دەیپچڕێنن، ومن بەرامبەر ئەوان چاکم بەڵام ئەوان بەرامبەر من خراپن، ولە سەریان ئارام دەگرم وئەوان خراپە دەکەن بەرامبەرم، پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- پێی فەرموو: «ئەگەر بەو شێوە بیت کە باست کرد، وەکو ئەوە وایە لمیان دەرخوارد بدەیت، وبەردەوام لە لایەن خوای گەورەوە یارمەتی وپشتیوانیت بۆ هەیە لە بەرامبەر ئەوان ئەگەر تۆ هەر بەو شێوەیە بیت» [رواه مسلم].

ئەگەر لە گەیاندنی پەیوەندی خزمایەتی هیچ شتێک نەبێت جگە لەوەی کە اللە پەیوەندی دەگەیەنێت لە دونیا وقیامەتدا ؛ بە ئەوانەی پەیوەندی خزمایەتی دەگەیەنن، بە هۆکاری گەیاندی خزمایەتی ؛ اللە ڕەحمی پێدەکات وکارەکانی بۆ ئاسان دەکات، وناڕەحەتیەکانی لەسەر لادەدات، وگەیاندنی پەیوەندی خزمایەتی دەبێتە هۆی نزیکبوونەوەی ئەندامانی خێزان

لەیەکتر، وخۆشەویستی وسۆزیان لەسەر یەک زیاد دەبێت، ویارمەتی یەکتر دەدەن لەکاتی سەختی وناڕەحەتی، وبەختەوەری وئاسوودەیی دێتە دی ؛ چونکە ئەمە جێبەجێکراوە وزانراوە، وهەموو ئەم سوودانە پێچەوانە دەبێتەوە ئەگەر پەیوەندی بپچڕێنێت و لەیەکتر دووربن.

****

مافی شەشەم :مافی هاوسەرەکان (ژن ومێرد)

هاوسەرگیری شوێنەواری گرنگ، وزۆر ئەرکی داواکراوی تێدایە، چونکە پەیوەندیە لەنێوان ژن ومێردەکەی، هەریەکەیان مافی هەیە بەسەر ئەوی ترەوە: مافی لاشەیی وکۆمەڵایەتی ودارایی.

بۆیە پێویستە لەسەر هەریەک لە هاوسەرەکان بەچاکە مامەڵە لەگەڵ ئەوی تردا بکات، ودەبێت ئەو مافەی واجبە لەسەری جێبەجێی بکات بە لێبووردەیی وئاسانی بەبێ ناچارکردنی بەرامبەر و بەبێ دواخستن، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿...وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ...﴾

واتە: ﴿...هاوژینیان بەجوانی لەگەڵدا بەرنەسەر...﴾[النساء:١٩].

وخوای گەورە دەفەرموێت:

﴿...وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ...﴾ واتە: ﴿...ژنان مافیان هەیە بەسەر پیاوانەوە بەوێنەی ئەو مافانەی کە بۆ پیاوانە لەسەر ژنان بەگوێرەی باو و نەریتێک کە پەسەندە لە ئیسلامدا و پیاوان بەسەر ئافرەتانەوە یەک پلەیان هەیە (ئەویش دەسەڵاتی گێڕانەوەی ژنەکانیانە لەکاتی تەڵاقی ڕەجعیدا)...﴾[البقرة:٢٢٨].

واجبە لەسەر ئافرەت مافەکانی مێردەکەی جێبەجێ بکات.

ئەگەر هەردووكیان مافە واجبەكانی جێبەجێ كرد دەرهەق بەئەوی تر ئەوا ژیانێكی بەختەوەر دەژین، وپەیوەندی وجوان مامەڵەییان بەردەوام دەبێت، وئەگەر بە پێچەوانەوە بێت ئەوا ناكۆكی ولێكترازان دروست دەبێت، وژیانی هەردوویان ناڕەحەت دەبێت.

دەقی زۆر هاتووە سەبارەت بە جوان مامەڵەكردن لەگەڵ ئافرەت، وڕەوچاوكردنی حاڵی، وكامڵی حاڵ ومامەڵە ؛ شتێكی مەحاڵە، چونكە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- فەرموویەتی:

«ئامۆژگاریتان دەكەم بە نەرم ونیانی مامەڵەكردن لەگەڵ ئافرەتدا؛ چونكە ئافرەت لە پەراسوو دروستكراوە، وچەماوەترین بەشی پەراسوو بەشی سەرەوەیەتی، ئەگەر هەوڵبدەیت ڕێكی بكەیتەوە دەیشكێنیت، وئەگەر وەكو خۆی جێی بهێڵیت؛ ئەوا هەر بە چەماوەیی دەمێنێتەوە، بۆیە بە نەرم ونیانی مامەڵە لەگەڵ ئافرەتدا بكەن».

وله گێڕانەوەیەكدا:

«ئافرەت لە پەراسوو دروستكراوە، وبۆ تۆ ڕێک وكامڵ نابێت لەهەموو حاڵەتێكدا، وئەگەر چێژی لێوەربگریت، ئەوا چێژی لێوەردەگریت وچەماوەیی هەر تێدایە، وئەگەر هەوڵبدەیت ڕێكی بكەیتەوە دەیشكێنیت، وشكاندنەوەی بریتیە لە تەڵاقدانی».

وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«با هیچ پیاوێكی ئیماندار ڕقی لە ئافرەتێكی ئیماندار نەبێتەوە، ئەگەر ڕقی لە ڕەوشتێكی بێت؛ ئەوا ڕەوشتێكی تری لە لا پەسەندە» [رواه مسلم].

لەم فەرموودەیەدا: پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- ڕێنموێنی ئومەتەکەی دەکات سەبارەت بە چۆنیەتی مامەڵەکردنی پیاو لەگەڵ ژنەکەی؟ وپێویستە پیاو بەختەوەر بێت لەگەڵ خێزانەکەی بەوەی هەیە؛ چونکە سروشتی ئافرەت وایە کامڵ نیە، بەڵکو هەر لاریەکی تێدا دەبێت، وپیاو تەنها ئەو کاتە دەتوانێت چێژی لێوەربگرێت ئەگەر لەسەر سروشتی خۆی مامەڵەی لەگەڵدا بکات کە لەسەری دروستکراوە.

لەم فەرموودانەوە ئەم سوودە وەردەگرین: پێویستە پیاو بەراوردی چاکە وخراپەکانی ژنەکەی بکات، ئەگەر ڕقی لە ڕەوشتێکی بێت ئەوا ڕەوشتێکی تری هەیە کە پێی ڕازیە، ونابێت تەنها بەچاوی تووڕەیی وڕەقەوە سەیری بکات.

زۆرێک لە هاوسەرەکان ژیانی کامڵیان دەوێت لەهاوسەرەکانیان، وئەمە شتێکی مەحاڵە، ئەگەر ئەمە مەبەستیان بێت ئەوا دەکەنەوە نێو نارەحەتی وتاڵی ژیانەوە وناتوانن چێژ وەربگرن لە هاوسەرەکانیان، ولەوەیە ئەمە ببێتە هۆی تەڵاقدان، هەروەکو پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- فەرموویەتی:

«وئەگەر هەوڵبدەیت ڕێکی بکەیتەوە دەیشکێنیت، وشکاندنەوەی بریتیە لە تەڵاقدانی».

بۆیە پێویستە لەسەر مێرد ئاسانکار بێت وچاوپۆشی لە هەندێک شت بکات دەرهەق بە خێزانەکەی ئەگەر سەبارەت بە ئاین وشەرەف نەبێت.

لە مافەکانی ژن لەسەر مێرد: ئەوەی لەسەری واجبە جێبەجێی بکات بۆی لە خەرجکردن ودابینکردنی خواردن وخواردنەوە وشوێنی نیشتەجێبوون وهتد؛ چونکە خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿...وَعلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ...﴾

واتە: ﴿...پێویستە لەسەر ئەو کەسەی خاوەنی منداڵەکەیە (واتە باوکی یان بەخێوکاری) ڕزق و ڕۆزی و پۆشاک بە شێوەیەکی جوان و پەسەندی ئایین ئامادە بکات...﴾ [البقرة:٢٣٣].

وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«وئەوان -ژنەکانتان- پێویستە لەسەرتان ڕزق وپۆشاکیان بۆ دابین بکەن بەشێوەیەکی چاک -بە جوانی وپەسەندکراو لە ئاییندا-».

پرسیار لە پێغەمبەری خودا کرا -صلى اللّه عليه وسلم- : ئایا مافی خێزانی یەکێک لە ئێمە چییە لەسەرمان؟ ئەویش فەرمووی: «خۆراکی پێببەخشیت ئەگەر خۆت خۆراکت خوارد، وجلی پێببەخشیت ئەگەر خۆت جلت لەبەرکرد -یان پارەی پێببەخشیت ئەگەر پەیدات کرد-، وبە لێدان لە دەموچاوی نەدەیت، وپێی نەڵێیت خوا ڕووت ڕەش بکات -وجوێنی پێنەدەیت-، وقسەی لەگەڵ دانەبڕیت (هەجری نەکەیت -بەجێی نەهێڵیت-) مەگەر تەنها لە نێو ماڵدا نەبێت» [رواه أبو داود].

لە مافەکانی ژن لەسەر مێردەکەی: دادپەروەر بێت لەنێوان ئەو وهەوێکەی ئەگەر ژنێک زیاتری هەبوو، دادپەروەر بێت لەنێوانیان لەڕوانگەی خەرجی ونیشتەجێبوون وشەومانەوە وهەموو ئەوەی تێیدا دەتوانێت دادپەروەر بێت، ئەگەر لە یەکێک لەو شتانەی کە دەتوانێت تێیدا دادپەروەر بێت مەیلی بۆ لای یەکێکیان زیاتر بێت ؛ ئەمە لە تاوانە گەورەکانە، پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«هەرکەسێک دوو ژنی هەبێت مەیلی بۆ لای یەکێکیان زیاتر بێت؛ ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا دێت و لایەکی لاشەی لارە».

بەڵام ئەوەی ناكرێت دادپەروەری تێدا جێبەجی بكرێت؛ وەكو خۆشەویستی وئارامی نەفس، لەمەدا گوناهبار نابێت؛ چونكە لەتوانایدا نیە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَلَن تَسْتَطِيعُواْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ النِّسَاء وَلَوْ حَرَصْتُمْ...﴾

واتە: ﴿هەرگیز ئێوە ناتوانن لە نێوان هاوسەرەكانتاندا دادپەروەرانە ڕەفتار بكەن، لە كاتێكدا ئەگەر زۆریش سوور بن لەسەری...﴾[النساء:١٢٩].

پێغەمبەری خودا -صلى الله علیه وسلم- ئەوەی لەتوانایدا بووایە بە دادپەروەری دابەشی دەكرد لەنێوان خێزانەكانی، ودەیفەرموو:

«خودایە ئەمە بەشكردنی منە لەوەی لە توانامدایە، بۆیە لۆمەم مەكە لەوەی لە توانای تۆدایە ولە توانای مندا نیە».

بەڵام ئەگەر یەكێكیان پێش بخات لەڕوانگەی شەو مانەوە لە لای ؛ بەڕەزامەندی ئەوی تر یان ئەوانی تر ئەوا ئاساییە، وەكو مانەوەی پێغەمبەری خودا -صلى الله علیه وسلم- لەگەڵ عائیشە لە شەوی سەودەدا چونكە سەودە شەوەكەی خۆی بەخشی بە عائیشە.

پێغەمبەری خودا -صلى الله علیه وسلم- لەو نەخۆشیەی تێیدا وەفاتی كرد ؛ پرسیاری دەكرد: «من بەیانی لە كوێم؟ من بەیانی لە كوێم؟»، خێزانەكانی ئیزنیان پێدا بەوەی لە هەرشوێنێك دەیەوێت بمێنێتەوە، بۆیە لە ماڵی عائیشە بوو كاتێك كۆچی دوایی كرد.

سەبارەت بە مافەكانی مێرد لەسەر ژن گەورەترە لە مافەكانی ئەو لەسەر مێردەكەی، چونكە خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿..وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ..﴾ واتە: ﴿..ژنان مافیان هەیە بەسەر پیاوانەوە بەوێنەی ئەو مافانەی كە بۆ پیاوانە

لەسەر ژنان بەگوێرەی باو و نەریتێک کە پەسەندە لە ئیسلامدا و پیاوان بەسەر ئافرەتانەوە یەک پلەیان هەیە (ئەویش دەسەڵاتی گێڕانەوەی ژنەکانیانە لەکاتی تەڵاقی ڕەجعیدا)..﴾ [البقرة:٢٢٨].

وپیاو سەرپەرشتیاری ئافرەتە، وبەرژەوەندیەکانی بۆ جێبەجێ دەکات وپەروەردە وئاراستەی دەکات، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء بِمَا فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُواْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ...﴾

واتە: ﴿پیاوان سەرپەرشتیارن بەسەر هاوسەرەکانیانەوە، ئەمەش بەهۆی ڕێزو زیادە ئەرکێکەوە کە خوا داویەتی بەهەندێک بەسەر هەندێکی تردا (سەرەڕای ئەوەی کە)پیاوان لەماڵ و سامانیان خەرج دەکەن (لە پێناوی ئاسوودەیی و خۆشگوزەرانی ئافرەتاندا)...﴾[النساء:٣٤].

لە مافەکانی مێرد لەسەر ژنەکەی: گوێڕایەڵی بکات ئەگەر سەرپێچی فەرمانی خوای گەورە نەبێت، وبیپارێزێت لە نهێنی وسامانەکەیدا، و پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- فەرموویەتی:

«ئەگەر فەرمانم بکردایە یەکێک سوجدە بۆ یەکێکی تر ببات؛ ئەوا فەرمانم دەکرد بە ئافرەت کە سوجدە بۆ مێردەکەی ببات».

وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«ئەگەر پیاوێک خێزانەکەی بانگ بکات بۆ سەرجێگایی کردن (جیماع کردن) وئافرەتەکە ڕەتی بکاتەوە، وپیاوەکە شەوی بەسەردا بێت ولێی تورەبێت؛ ئەوا فریشتەکان نەفرەت لەو ئافرەتە دەکەن هەتا بەیانی بەسەردا دێت».

وله مافەكانی مێرد لەسەری: نابێت كردەوەیە بكات ببێتە هۆی لەدەستدانی كامڵی چێژوەرگرتن ئەگەرچیش كردەوەكە پەرستنێكی سونەت بێت؛ چونكە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«حەڵاڵ نیە بۆ ئافرەت ڕۆژوو بگرێت لەكاتێكدا پیاوەكەی ئامادەیە مەگەر بەئیزنی ئەو نەبێت، ونابێت ئیزن بدات بە هاتنی كەسێک بۆ نێو ماڵی مەگەر پاش ئیزنی ئەو نەبێت».

پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- یەكێک لەهۆكارەكانی چوونە بەهەشتی ئافرەتی ڕوونكردووەتەوە ئەویش ئەوەیە مێردەكەی لێی ڕازی بێت، لە [الترمذي]دا هاتووە لە ئوم سەلەمەوە -ڕەزای خوای لێبێت- كە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«هەر ئافرەتێک بمرێت ومێردەكەی لێی ڕازی بێت ؛ دەچێتە بەهەشتەوە».

****

مافی حەوتەم : مافی فەرمانڕەوا وخەڵکی -فەرمانپێکراو-

فەرمانڕەوا -کاربەدەست-: ئەوانەن کە کاروباری مسوڵمانان بەدەستی ئەوانە، ئەگەر فەرمانڕەوایی گشتی بێت وەکو سەرۆکی یەکەم لە وڵاتدا، یان سەرۆکایەتی تایبەت وەکو بەڕێوبەری فەرمانگەیەک یان کارێکی دیاریکراو، وهەموویان مافیان هەیە واجبە لەسەر خەڵکی -فەرمانپێکراوەکان: ژێردەستەکانیان- جێبەجێیان بکەن، وهەروەها ژێردەستەکانیان مافیان هەیە لەسەریان دەبێت فەرمانڕەواکان جێبەجێی بکەن.

مافەکانی فەرمانپێکراوەکان لەسەر فەرمانڕەواکانیان: ئەو سپاردەی خوای گەورە پێیانی سپاردووە وپابەندیانی کردووە پێی ؛ دەبێت جێبەجێی بکەن، لە ئامۆژگاری بۆ خەڵکی وپەیڕەوکردنی مەنهەجێکی دامەزراو کە بەرژەوەندی دونیا وقیامەتی ئەوانی تێدایە. ئەمیش بە شوێنکەوتنی ڕێبازی ئیمانداران، کە ئەو ڕێبازەیە پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- لەسەری بووە؛ چونکە مایەی بەختەوەریە بۆ خۆی وخەڵکی، ودەبێتە هۆی ڕازیبوونی فەرمانپێکراوەکان لە فەرمانڕەواکانیان، ودامەزراندنی پەیوەندیەکی پتەوە لەنێوانیان، وهەروەها ملکەچبوون بۆ فەرمانەکانیان وپاراستنی ئەو سپاردانەی پێیان دەسپێرن، هەرکەسێک تەقوادار بێت ولە خوای گەورە بترسێت ؛ هەیبەتدار دەبێت لەلای خەڵکی، وهەرکەسێک مەبەستی ڕەزامەندی خوای گەورە بێت ؛ ئەوا چاوی لەدەستی خەڵکی نابێت وخەڵکیش لێی ڕازی دەبن، چونکە دڵەکان بەدەستی خوای گەورەیە چۆن بیەوێت ئاڕاستەی دەکات.

سەبارەت بە مافی فەرمانڕەواکان لەسەر خەڵکی -فەرمانپێکراوەکان-: ئامۆژگاری کردنیان لەو فەرمان وئەرکانەی پێیان دەسپێردرێت، وبیرهێنانەوەیان ئەگەر تووشی بێئاگایی وکەمتەرخەمی بوون، ونزا کردن بۆیان ئەگەر لە هەق وڕاستی لایان دا، وجێبەجێکردنی فەرمانەکانیان ئەگەر سەرپێچی فەرمانی خوای گەورە نەبێت؛ ئەگەر هەردوولا بەم شێوەیە بن

ئەوا دەوڵەت وفەرمانگە وکار دامەزراو ورێک دەبێت، وسەرپێچیکردنیان دەبێتە هۆی تەشەنەکردنی پشێوی وخراپبوونی هەموو شتێک، بۆیە خوای گەورە فەرمانیکردووە بە گوێڕایەڵیکردنی وگوێڕایەڵیکردنی پێغەمبەرەکەی وگوێڕایەڵیکردنی فەرمانڕەواکان، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ...﴾

واتە: ﴿ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە، فەرمانبەردارو گوێڕایەڵی خواو پێغەمبەرو فەرمانڕەواکان بکەن کە لە خودی خۆتانن (لە بیروباوەڕو پابەندیدا)...﴾[النساء:٥٩].

وپێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«پێویستە لەسەر مسوڵمان گوێڕایەڵ بێت وفەرمانەکان جێبەجێبکات لە هەرشتێک پێی خۆش بێت یان پێی ناخۆش بێت، مەگەر فەرمانی پێبکرێت بە ئەنجامدانی تاوانێک؛ ئەگەر فەرمانی پێکرا بە ئەنجامدانی تاوانێک ئەوا نابێت گوێڕایەڵ بێت ونابێت فەرمانەکە جێبەجێبکات» [متفق عليه].

لە عبداللەی کوڕی عەمرو -ڕەزای خوای لێبێت- دەڵێت:

لەگەڵ پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بووین لە سەفەرێکدا، لە شوێنێک وەستاین، هەندێکمان خێمەکەی چاکدەکرد، وهەندێکمان پێشبڕکێی نیشان شکێنیان دەکرد، وهەندێکی ترمان خەریکی ئاژەڵەکانی بوو، هەواڵدەری پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- بانگی کرد: بۆ نوێژ کردن کۆببنەوە، ئێمەش کۆ بووینەوە لای پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-، وفەرمووی:

«هەر پێغەمبەرێک لە پێش من هاتبێت ماف بووە لەسەری کە ڕێنیشاندەری ئومەتەکەی بێت بۆ ئەو شتانەی کە دەزانێت خێرە بۆیان،

وئاگاداریان بكاتەوە لەو شتانەی كە دەزانێت شەڕە بۆیان، ئەم ئومەتەی ئێوە سەلامەت بوونی لە سەردەمەكانی سەرەتایدایە، وسەردەمەكانی كۆتایی ئەم ئومەتە تووشی بەڵا وتاقیكردنەوە دەبێت وتووشی شتانێک دەبن كە ئێوە ئینكاریان لێدەكەن لەسەر ئەو كردەوانەیان، وفیتنە وتاقیكردنەوەكان هەتا دێت گەورەتر دەبن وئەوانەی پێشووتر بچووكتر دەبنەوە، فیتنە وبەڵای ئەوتۆ تووشی ئیماندار دەبێت كە دەڵێت: لەم فیتنەیەدا تیا دەچم، پاشان فیتنەكە نامێنێت، ودانەیەكی تر دێت، ئیماندار دەڵێت: ئەمەتا ئەمەتا (تیا چوونم). بۆیە ئەوەی حەز دەكات ڕزگاری بێت لە دۆزەخ، وبچێتە بەهەشتەوە، ئەوا با بمرێت لەسەر باوەڕهێنان بە (الله) ورۆژی دوایی، وبا بەو شێوەیە مامەڵە لەگەڵ خەڵكی بكات كە ئەو حەز دەكات بەو شێوەیە مامەڵەی لەگەڵدا بكرێت، وهەركەسێک بەیعەت بە پێشەوایەک بدات؛ ودەستی بگرێت ودڵسۆزی خۆی بۆ دەربڕێت، با بە گوێرەی توانا گوێڕایەڵی بكات، ئەگەر كەسێكی تر هات بۆ ئەوەی لەسەر دەسەڵات لای بەرێت؛ ئەوا لە گەردنی ئەو كەسەی تر بدەن» [رواه مسلم].

پیاوێک پرسیاری لە پێغەمبەری خودا كرد -صلی الله علیه وسلم-، ووتی: ئەی پێغەمبەری خودا، هەواڵمان پێبدە ئەگەر كاربەدەستانێک داوای مافی خۆیان لە ئێمە بكەن، ومافی ئێمە نەدەن، ئایا فەرمانی چیمان پێدەكەیت؟ پێغەمبەر -صلی الله علیه وسلم- ئاوڕی دا بە لایەكی تردا، پاشان پرسیارەكەی دووبارە كردەوە، -صلی الله علیه وسلم- فەرمووی:

«گوێڕایەڵ بن وفەرمانەكان جێبەجی بكەن، تاوانی كەموكوڕیەكان لەسەر خۆیانە، وتاوانی گوێڕایەڵی نەكردن لەسەر ئێوەیە» [رواه مسلم].

وله مافەكانی فەرمانڕەوا لەسەر فەرمانپێكراوەكان: یارمەتیدانی فەرمانڕەوا لە ئەركەكانیان، بەشێوەیەک یارمەتیدەریان بن لە جێبەجێكردنی

ئەو فەرمانەی پێیان سپێردراوە، وهەموو یەكێك بزانێت ئەرك وبەرپرسیاریەتی چیە لە كۆمەڵگادا بۆئەوەی كارەكان بەو شێوەیە جێبەجێ ببن كە داواكراوە؛ چونكە ئەگەر فەرمانڕەواكان یارمەتی نەدرێن لەلایەن فەرمانپێكراوەكانەوە ئەوا داواكراو نایەتە دی.

****

مافی هەشتەم : مافی دراوسێ

دراوسێ: ئەوەیە كە ماڵی نزیكە لە تۆوە، ومافی گەورەی لەسەرت هەیە، ئەگەر نزیك بێت لە ڕەچەڵەكەوە ومسوڵمان بێت، ئەوا سێ مافی هەیە: مافی دراوسێیەتی، وخزمایەتی، وئیسلامەتی، وئەگەر مسوڵمان بێت وخزمت نەبێت، ئەوا دوو مافی هەیە: مافی دراوسێیەتی، وئیسلامەتی، وئەگەر خزمت بێت، ومسوڵمان نەبێت، دوو مافی هەیە: مافی دراوسێیەتی، وخزمایەتی، وئەگەر خزم نەبێت، ومسوڵمان نەبێت، یەك مافی هەیە: ئەویش مافی دراوسێیەتیە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿...وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ...﴾

واتە: ﴿...و چاكەكار بن لەگەڵ دایك و باوكتان و خزمان و هەتیووان و هەژاران و دراوسێی خزم ونزیك و دراوسێی بیانیدا...﴾ [النساء:٣٦].

وپێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«جبريل -عليه السلام- بەردەوام ئامۆژگاری و وەسیەتی دەكردم سەبارەت بە دراوسێ؛ هەتا گومانم وابوو كە دراوسێیش میرات وەردەگرێت -لە دراوسێكەی-» [متفق عليه].

لە مافەكانی دراوسێ بەسەر دراوسێوە: چاكەكاری بەرامبەری هێندەی دەتوانێـت بە سـامان وپشـتیگری لێكردنـی وسـود پێگەیانـدنی، پێغەمـبەری خودا -صلی الله علیە وسلم- فەرموویەتی:

«خێرترین وباشترین دراوسێ لەلای خوای گەورە ؛ خێرترین وباشترینیانە بۆ دراوسێكەی».

وفەرموویەتی:

«هەركەسێک باوەڕی بە خوا ورۆژی دوایی هەیە با چاكەكار بێت بەرامبەر دراوسێكەی».

وهەروەها فەرموویەتی:

«ئەگەر شۆربات لێنا ئەوا ئاوی زۆر تێبكە، وهەندێكی ببەخشە بە دراوسێكانت».

ولە چاكەكاری بەرامبەر دراوسـێ: پێشكەشـكردنی دیـاری بـۆی لەكـاتی بۆنەكاندا، چونكە دیاری بەخشین دەبێتە هۆی دروسـتبوونی خۆشەویسـتی، ونەهێشتنی دوژمنایەتی.

ولە مافەكانی دراوسـێ: ئـازار نەدانیەتـی، نە بە قسـە و نە بە كـردەوە، چونكە پێغەمبەری خودا -صلی الله علیە وسلم- فەرمووی:

«واللە ئیمانی -تەواو- نیە، واللە، ئیمانی -تەواو- نیە، واللە، ئیمانی -تەواو- نیە»، ووتیان: كێ ئەی پێغەمبەری خودا؟ فەرمووی: «ئەوەی كە دراوسێكەی پارێزراو -ئەمین- نییە لە شەڕی».

وله گێڕانەوەیەكدا:

«ناچێتە بەهەشتەوە ئەو كەسەی كە دراوسێكەی سەلامەت نییە لە شەڕ وخراپەی».

وشـــەی «البوائــق» -كە لە دەقــی فەرمــوودەكەدا هــاتووە- واتــا: شــەڕ وخراپەكـــاری، ئەوكەســـەی دراوســـێكەی پـــارێزراو نەبێـــت لە شـــەڕ وخراپەكارییەكانی ئەوكەسە ئیمانداری تەواو نیە، وناچێتە بەهەشتەوە.

زۆرن لەو خەڵكانەی گوێنادەن بە مافی دراوســێ، ودراوسـێكانیان دوور نین لە شــەڕ وزیانیــان، دەبینیــت بەردەوام نــاكۆكن لەگەڵیــان ودەســتدرێژی دەكەنە سەر مافەكانیان، بە قسە یان بە كردەوە یان بە هەردوویان ئازاریـان دەدەن، هەموو ئەمانە پێچەوانەی ئەوەیە كە خوای گەورە وپێغەمـبەرەكەی فەرمانیــان پێكــردووە، چــونكە دەبێــتە هــۆی پەرتەوازەبــوونی مســـوڵمانان، ودووركەوتــنەوەی دڵیــان لەیەكتــر، وســنوور وحورمەتیــان بەرامــبەر یەكتــر نامێنێت.

****

مافی نۆیەم : مافی مسوڵمانان بەشێوەیەكی گشتی

ئەم مافـــانە زۆرن، تێیانـــدا لە فەرمـــوودەكەی بوخاریـــدا هـــاتووە، پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«مافی مسوڵمان لەسەر مسوڵمان شەش دانەیە: ئەگەر پێی گەیشت سەلامی لێبكات، ئەگەر داوەتی كرد وەڵامی بداتەوە، ئەگەر داوای ئامۆژگاری لێكردیت ئامۆژگاری بكات، ئەگەر پژمی و ووتی: (الحمد لله) وەڵامی بدەرەوە (بڵێ: يرحمک الله)، ئەگەر نەخۆش كەوت سەردانی بكات، ئەگەر مرد شوێنی جەنازەكەی بكەوێت».

لەم فەرموودەیەدا هەندێک لە مافەكانی نێوان مسوڵمانان ڕوونكراوەتەوە:

مـافی یەكەم: سـەلامكردن، سـەلامكردن سـونەتێكە جەختـی لەسـەر كـــراوەتەوە، ولە هۆكـــاری تەبـــایی ویەكڕیـــزی وپتەوبـــوونی پەیوەنـــدی خۆشەویســـتیە لەنێوانیـــان، وئەمەش بینـــراوە وجێبەجـــێ بـــووە، ولە فەرموودەیەكدا پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم- ڕێنموێنی بـۆ ئەنجامـدانی كردووە:

«سوێند بە ئەو زاتەی كە نەفسی منی بە دەستە، ناچنە بەهەشتەوە هەتا ئیمان نەهێنن، وئیمان ناهێنن هەتا یەكترتان خۆش نەوێت، ئایا شتێكتان پێ بڵێم كە بەهۆیەوە یەكترتان خۆش دەوێت؟ سەلام كردن لە نێوانتان بڵاو بكەنەوە».

پێغەمبەری خودا -صلى الله عليه وسلم- سـەرەتا سـەلامی دەكـرد لە ئەوانەی پێیان دەگەیشت، وسەلامی دەكرد لە منداڵان ئەگەر بەلایان تێـپەڕ بووایە.

سـونەت وایە ئەوەی تەمەنـی بچـووكترە سـەلام بكـات لە ئەوەی تەمەنی گەورەترە، وژمارەی كەم سەلام بكات لە ژمارەی زۆر، وئەوەی سواریە سەلام بكات لە ئەوەی ڕێـدەكات، ئەگەر ئەوەیـان لەسـونەتدا لەپێشـترە بـۆ سەلام كردن ؛ سەلامی نەكـرد بـا ئەوەی بەرامـبەر سـەلام بكـات، بـۆئەوەی پاداشتی سەلام كردنیان لەدەست نەچێت.

عەماری كوڕی یاسر -ڕەزای خوای لێبێت- دەفەرموێت: «سێ شـت لە هەركەسێكدا هەبێت ئەوا ئیمانی كامڵە: دادپەروەر بیـت تەنـانەت دەرهەق بە نەفسـی خـۆتیش، وسـەلامكردن لە هەمـوو كەسـێك، وبەخشـین هەرچەندە كەمیش لەنێو دەستدا بێت».

ئەگەر دەستپێكردن بە سەلامكردن سونەت بێـت ئەوا وەڵامـدانەوەی فەرزی كیفایەتە، واتە ئەگەر یەكێك لە نێو كۆمەڵێك وەڵامی بـداتەوە ؛ ئەوا واجبێتی وەڵامدانە لەسەر ئەوانی تر لادەچێت. خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَإِذَا حُيِّيْتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا...﴾

واتە: ﴿هەركاتێك سەلامتان لێكرا ئەوە بەجوانتر لە سەلامی ئەو یاخود (هیچ نەبێت) وەكو خۆی وەڵام بدەنەوە..﴾ [النساء:٨٦].

تەنها بەس نیە بۆ وەڵامدانەوەی سـەلام بڵێـت: «چـۆنی وباشـی یـان هاوشـێوەی ئەمە»؛ چـونكە ئەمە باشـتر نـیە لە سـەلامكردنەكە و وەكـو سـەلامكردنەكەیش نـیە، ئەگەر بڵێـت: «السـلام علـيكم»، دەبێـت وەڵامبدرێتەوە بە: «وعليكم السـلام»، وئەگەر پاشـان ووتـی: «چـۆنی بەخێـر بێیت»، با بەرامبەریش هەمان شت بڵێت یان زیاتر چونكە باشترە.

مافی دووەم: «ئەگەر داوەتی كردیـت وەڵامـی بـدەرەوە»؛ واتـا : ئەگەر بانگی كردیت بۆ ماڵەكەی بۆ خواردن، یان بۆ سـەردانی ؛ وەڵامـی بـدەرەوە، و وەڵامدانەوەی داوەتی سونەتێكە كە زۆر جەختی لەسەر كـراوەتەوە؛ چـونكە

دڵ نەشـكاندنی بەرامـبەرە، وهەروەهـا دەبێـتە هـۆی دروسـتبوونی تەبـایی وخۆشەویستی ویەكڕیزی.

بەڵام ئەمە وەلـیمە نـاگرێتەوە ؛ ئەمـیش ئەو خـواردنەیە دروسـت دەكرێت بەهۆی هاوسەرگیریەوە، چـونكە وەڵامـدانەوەی وەلـیمە واجـبە بە مەرجە ئاشكراكانی؛ پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێـت: «وهەركەسێک وەڵام نەداتەوە ئەوا سەرپێچی فەرمانی خوا وپێغەمبەرەكەی كردووە».

وكاتێـک دەفەرموێـت: «ئەگەر بـانگی كرديـت وەڵامـی بـدەرەوە» ئەمە تەنـانەت بـانگكردنیش دەگـرێتەوە بـۆ يارمەتيـدانی، تـۆ فەرمانپێكراويـت بە وەڵامدانەوەی، ئەگەر بانگی كرديت بۆ يارمەتيدانی لە هەڵگرتنی شتيک يـان فڕێدانی يان هتد ؛ تۆ فەرمانپێكراويت وەڵامی بدەيتەوە،چونكە پێغەمـبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- دەفەرموێت:

«ئیماندار بۆ ئیماندار وەكو بينايەک وايە كە بەشێک بەشێكی تری پتەو دەكات -پاڵپشتی دەكات-».

مافی سێیەم: «ئەگەر داوای ئامۆژگاری لێكرديت ئامۆژگاری بـكە»؛ واتە ئەگەر هـات بـۆ لات پێويسـتی بە ڕاوێـژ وئامۆژگـاری هەبـوو ئەوا پێويسـتە دڵسـۆز وڕاسـتگۆ بيـت لە ئامۆژگـاريكردنی چـونكە ئەمە بەشـێكە لە ديـن، هەروەكـو پێغەمـبەر -صـلی الـله علـيه وسـلم- دەفەرموێـت: «ئـاين ئامۆژگارييە» (تەميم) دەڵێت: ووتمـان: بـۆ كـێ؟ واتـا (ئـاين ئامۆژگـارييە بـۆ كێ؟)، ئەويش -صلی الله علیه وسلم- فەرمووی: بۆ خـودا، وبـۆ كتێـبەكەی، وبۆ پێغەمبەرەكەی، وبۆ پێشەوای مسوڵمانان وتێكڕای مسوڵمانان».

ئەگەر نەهات داوای ئامۆژگاريت لێبكات، وتووشی زيانێک يان تاوانێـک هاتبێت ؛ ئەوا واجبە لەسەرت ئامۆژگاری بكەيت بـۆئەوەی دوور بكەوێـتەوە لە زيـان وتـاوانەكە، ئەگەرچـيش ئەو نەهـات داوای ئامۆژگاريـت لێبكـات؛

چونكە ئەمە لابردنی زیان وخراپەیە لەسەر مسوڵمانان، بەڵام ئەگەر تووشی زیان وتاوان نەبێت لەو كارەی دەیكات، بەڵام تۆ پێت وایە شتی تر هەیە بەسوودترە لەم كارە، ئەوا واجب نیە لەسەرت هیچی پێ بڵێیت مەگەر خۆی داوای ڕاوێژ وئامۆژگاری بكات، ئەو كات تۆیش بەپێی توانا ئامۆژگاری دەكەیت.

مافی چوارەم: «ئەگەر پژمی، ووتی: الحمد لله [بەمانای حەمد وسوپاس بۆ اللّٰه]، ئەوا تۆش وەڵامی بدەرەوە، -واتا بڵێ: یرحمك اللّٰه [بەمانای: خودا ڕەحمت پێبكات]-»؛ بۆ سوپاسكردنی لەسەر ئەوەی حەمد وستایشی پەروەردگاری كرد لەكاتی پژمین، وئەگەر پژمی ونەیووت : الحمد لله، لەم حاڵەتەدا هیچ مافێكی نیە، بۆیە وەڵامی نادرێتەوە.

نزا كردن بە ڕەحمەت بۆئەوەی دەپژمێت ؛ فەرزە، و واجبە ئەوەی نزا دەكات ؛ وەڵامی بدرێتەوە، بۆیە ئەوەی پژمیوە پێی دەڵێت: «یهدیكم اللّٰه و یصلح بالكم» واتە: «خوای گەورە هیدایەتتان بدات وحاڵتان چاك بكات».

وئەگەر بەردەوام بوو لەسەر پژمین، وسێ جار وەڵامی دایەوە، ئەوا لە چوارەم جاردا پێی دەڵێت: «عافاك اللّٰه» واتە: «خوای گەورە لەش ساغیت پێببەخشێت»، لەجیاتی ووتنی: «یرحمك اللّٰه».

مافی پێنجەم: «ئەگەر نەخۆش كەوت ؛ سەردانی بكە»، وسەردانیكردنی نەخۆش مافی مسوڵمانە لەسەر برای مسوڵمانی، بۆیە واجبە جێبەجێی بكات، هەرچەندە نەخۆشەكە مافی لەسەرت زیاتر بێت لەڕوانگەی خزمایەتی وهاوڕێیەتی ودراوسێیەتی ئەوا سەردانیكردنیشی زیاتر جەختی لەسەر كراوەتەوە.

سەردانیكردنی نەخۆش بەپێی حاڵی نەخۆشەكەیە، لەوەیە پێویست بكات زۆ سەردانی بكرێت وەكو بۆ نمونە دابینكردنی پێداویستیەكانی

ودڵـدانەوەی، یـان لەوەیە پێویسـت بكـات كەم سـەردانی بكرێـت بەهـۆی ناڕەحەتی حاڵەتەكەی، بۆیە باشتر وایە ڕەچاوی حاڵی بكرێت.

وسونەت وایە بۆ ئەو كەسـەی سـەردانی نەخـۆش دەكـات: پرسـیار لە حاڵی بكات وئارامی بكاتەوە، ونزای بۆ بكات ودەرگای هیوای لەسەر بكاتەوە؛ چونكە ئەمە گەورەترین هۆكارە بۆ باش تەندروستی وشـیفا، ودەبێـت تەوبە كردنی بەبیردا بهێنێتەوە بەشێوەیەک تووشی ترسی نەكـات، بـۆ نمـونە پێـی دەڵێـت: تـۆ بەهـۆی ئەم نەخۆشـیەوە خێـر وچـاكەت دەسـتدەكەوێت، ونەخۆشـی دەبێـتە هـۆی لێخۆشـبوون لە گوناهـ وتاوانەكـان، ونەخـۆش كەوتنت لەسـەر جێگـا دەبێـتە هـۆی بەدەسـت خسـتنی پاداشـتێكی زۆر بە یادی خوای گەورە وتەوبە وئیستیغفار ونزا كردن.

مافی شەشەم: «ئەگەر مـرد ؛ شـوێنی جەنـازەكەی بكەوێـت»، چـونكە شـوێنكەوتنی جەنـازە لە مافەكـانی مسـوڵمانە لەسـەر بـرای مسـوڵمانی، وپاداشـتی زۆری تێـدایە، پێغەمـبەری خـودا -صـلى الـله علـيه وسـلم- دەفەرموێت:

«ئەوەی ئامادەی جەنازە بێت ونوێژی لەسەر بكـات؛ ئەوا قیراتێكـی بـۆ هەیە، وئەوەی ئامـادە بێـت هەتـا لە گـۆڕ دادەنرێـت؛ ئەوا دوو قیراتـی بـۆ هەیە، ووترا: دوو قیرات چییە؟ فەرمووی: «وەكو دوو شاخی مەزن».

لە مافەكانی مسوڵمان لەسەر مسوڵمان: دوورخستنەوەی شەڕ وزیانە لێی، چونكە ئازاردانی مسوڵمان تاوانێكی گەورەیە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾

واتە: ﴿ئەوانەش كە ئازاری ئیمانداران لە پیاو وئافرەتان دەدەن بێئەوەی تاوانێكیان ئەنجامدابێت، ئەوانە بوختان و گوناهو تاوانێكی ئاشكرا دەگرنە ئەستۆ﴾[الأحزاب:٥٨].

زۆر جـار ئەگەر كەسـێک بیەوێـت بە ئـازار وزیـان پێگەیانـدن زاڵ بێـت بەســەر براكەیـدا ؛ ئەوا خـواى گەورە لە دونیـادا تـۆڵەى لێـدەكاتەوە پـێش قیامەت،پێغەمبەرى خودا -صلى الله عليه وسلم- دەفەرموێت:

«حەسودى بە یەكترى مەبەن، و(فێڵ مەكەن لە مەزاددا -لا تناجشوا-)، ورقتان لە یەكترى نەبێتەوە، وپشت لە یەكترى مەكەن، ولە سەر فرۆشتنى یەكتر شت مەفرۆشن، وبەندەى خودا بن بە برایەتیەوە، مسوڵمان براى مسوڵمانە؛ ستەمی لێناكات وسەرشۆڕى ناكات وبە درۆى ناخاتەوە وبە چاوى سووک وكەم سەیرى ناكات، وتەقوادارى لێرەدایە -سێ جار ئاماژەى بۆ سینگى كرد- بەسە بۆ مسوڵمانێک كە ئەوەندە شەڕ وخراپەى لە خۆ گرتبێت كە براى مسوڵمانى بە كەم بزانێت وبە چاوى سووک سەیرى بكات، هەموو شتێكى مسوڵمان لەسەر مسوڵمانێكى تر حەرامە: خوێنى ومالٚى (پارە وموڵكى) وناموسى (ناوبانگى)».

مافەكانى مسوڵمان لەسەر مسوڵمان زۆرن، بەڵام دەكرێـت هەمـووى پوخت بكرێتەوە لەم فەرموودەیەدا كە پێغەمبەر -صلى الـله علـيه وسـلم- دەفەرموێت:

«مسوڵمان براى مسوڵمانە».

هەركاتێک مسوڵمان ئەوەى داواكراوە لەم برایەتیەدا جێبەجێى بكات ؛ ئەوا كۆشش دەكات بۆئەوەى برا موسوڵمانەكەى تووشى هەمـوو خێرێـک بێت ودوور بكەوێتەوە لە هەموو شتێک كە زیانى پێدەگەیەنێت.

****

مافی دەیەم : مافی نا مسوڵمانەكان

نا مسوڵمانەكان ؛ هەموو كافرەكان دەگرێتەوە، كە دابەش دەبن بەسەر چوار بەشدا :

١- ئەوانەی دەجەنگن دژی مسوڵمانان.

٢- ئەوانەی داوا پەنابەرێتی وپاراستنیان دەكەن.

٣- ئەوانەی پەیمانیان هەیە لەگەڵ مسوڵمانان.

٤- ئەوانەی لەنێو مسوڵمانان دەژین.

١- ئەوانەی دەجەنگن دژی مسوڵمانان : مافی پاراستن ویارمەتیدانیان لەسەر ئێمە نیە، بەڵكو بەپێچەوانەوە دەبێت مسوڵمانان دژیان بجەنگن بۆئەوەی پارێزراو بن لە شەڕ وزیانیان.

٢- ئەوانەی داوای پەنابەرێتی وپاراستنیان دەكەن : مافی پاراستنیان لەسەرمانە لە كات وشوێنی دیاریكراو بۆ پاراستنیان؛ چونكە خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ...﴾

واتە: ﴿خۆ ئەگەر كەسێک لە هاوبەش پەیداكاران -موشریكەكان- داوای پەنای لێ كردیت (ئەی پێغەمبەر -صلى الله عليه وسلم-، ئەی ئیماندار)، ئەوە تۆیش پەنای بدە هەتا گوێ لە فەرموودەكەی خوا (قورئان) دەبێت، پاشان بیگەیەنە بەو شوێنەی دەیەوێت و (ماڵ و گیان و ژیانی) تیایدا پارێزراوە...﴾ [التوبة:٦].

٣- ئەوانەی پەیمانیان هەیە لەگەڵ مسوڵمانان: دەبێت ڕاستگۆ بین لە پەیمانەكانمان لەگەڵیان هەتاوەكو ئەو ماوەیەی لە ڕێكەوتنەكەدا دیاریكراوە لەنێوانمان، ئەگەر ئەوان لەسەر پەیمانەكە بەردەوام بن ونەیشكێنن

وكەمتەرخەمی تێدا نەكەن، ویارمەتی كەس نەدەن دژی ئـێمە وتـانە نەدەن لە ئاینەكەمان، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿إِلاَّ الَّذِينَ عَاهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُواْ عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّواْ إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾

واتە: ﴿بەڵام ئەو هاوبەش پەیداكارانەی كە پەیمانتان لەگەڵیاندا بەستووە، پاشان پابەندی پەیمانەكە بوون و هیچیان لێ كەم نەكردووە و یارمەتی كەسیشیان نەداوە دژتان، ئەوە ئێوە پەیمانەكەیان بۆ بەرنە سەرو تەواوی بكەن، تا كاتی دیاری كراویان، چونكە بەڕاستی خوا تەقوادارانی خۆش دەوێت﴾[التوبة:٤].

وكاتێك دەفەرموێت:

﴿وَإِن نَّكَثُواْ أَيْمَانَهُم مِّن بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُواْ فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُواْ أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لاَ أَيْمَانَ لَهُمْ...﴾

واتە: ﴿خۆ ئەگەر ئەوانە پەیمانەكانیان بشكێنن لەدوای بەستنی و گاڵتەو تانەوتەشەریان لە ئاین و بەرنامەكەتان دەدا، ئەوە بجەنگن دژی سەرانی كوفر، بەڕاستی ئەوان هیچ پەیمانێكیان نیە...﴾[التوبة:١٢].

٤- ئەوانەی لەنێو مسوڵمانان دەژین : بەبەراود بە ئەوانەی پێشـوو زۆرتـرین مافیان هەیە ومافیان لەسەرە، چونكە ئەوان لە وڵاتـی مسـوڵمانان دەژیـن، ولە ژێـر پاراسـتن وبەڕێـوەبردنی مسـوڵماناندان، ئەمـیش بەرامـبەر بە ئەو سەرانەیەی -جزیەی- دەیدەن بە وڵات.

واجبە لەسـەر فەرمـانڕەوای مسـوڵمانان حوكمیـان بكـات بە حـوكمی ئیسلام لە نەفس وسامان وشەرەفدا، وحەددی شەرعی لەسەریان جێبەجێ

بكات لەوەی باوەڕیان وایە حەرامە، و واجبە لەسـەری بیانپارێزێـت وزیانیـان لێ دوور بخاتەوە.

واجـبە جیـاواز بـن لە مسـوڵمانان لە جلوبەرگـدا، ونابێـت شـتێک دەربـخەن پـێچەوانەی ئیسـلام بێـت یـان نابێـت شـتێک لە دروشـمەكانی ئاینەكەیان دەربخەن وەكو خاچ وزەنگ وهتد، وحوكمەكانی -ئەهلـی زیـمە : أهل الذمة : ئەو كافرانەی لەنێو مسوڵمانان دەژین- لە نێـو كتێبـی زانایانـدا هەیە لێرەدا زۆر باسی ناكەین.

والحمد لله ربّ العالمين، وصلى الله وسلم على نبيّنا محمّد وعلى آله وصحبه أجمعين.

نووسینی: هەژار بۆ الله -سبحانه وتعالی-

موحەمەد ساڵح عوسەیمین

****

پێڕست

(كلیك بكە لەسەر سەرەبابەتەكە بۆ چوونە سەر بابەتەكە لە لاپەڕەكەی خۆیدا)

پێشەكی ٤

مافی یەكەم : مافی خوای گەورە -سبحانه وتعالی- ٦

مافی دووەم : مافی پێغەمبەری خودا -صلی الله علیه وسلم- ١١

مافی سێیەم: مافی دایك وباوك..١٤

مافی چوارەم: مافی منداڵەكان ١٧

مافی پێنجەم : مافی خزمەكان.. ٢٢

مافی شەشەم :مافی هاوسەرەكان (ژن ومێرد) ٢٥

مافی حەوتەم : مافی فەرمانڕەوا وخەڵكی -فەرمانپێكراو- ٣٢

مافی هەشتەم : مافی دراوسێ.. ٣٥

مافی نۆیەم : مافی مسوڵمانان بەشێوەیەكی گشتی ٣٨

مافی دەیەم : مافی نا مسوڵمانەكان ٤٤

ننشر الإسلام بأكثر من 100 لغة

IslamHouse.com

مرجعيـة مجانيـة إلكترونية موثوقة للتعريف بالإسـلام

موسوعة القرآن الكريم

QuranEnc.com

موسوعة تضم تفاسير وتراجم موثوقة لمعاني القرآن الكريم

موسوعة الأحاديث النبوية

HadeethEnc.com

موسوعة تضم ترجمات للأحاديث النبويـــة وشروحها بعدة لغـات

موسوعة المصطلحات الإسلامية

TerminologyEnc.com

موسوعة تضم ترجمات المصطلحات الإسلاميــة وشروحها بعدة لغــات

منتقى المحتوى الإسلامي

موسوعة تضم المنتقى من المحتوى الإسلامي باللغات

جـمـعـيـة الـدعـوة وتوعية الجاليات بالربوة

Rabwah

جمعية خدمة المحتوى الإسـلامـي باللغـــات